

SEKCIJA: ETNOLOGIJA I OBRAZOVANJE VODITELJICA: TIHANA PETROVIĆ

TIHANA PETROVIĆ

Odsjek za etnologiju
Filozofski fakultet
Zagreb

Svrha sekcije bila je podastrijeti prisutnim članovima Hrvatskoga etnološkoga društva, više ili manje upućenima, nekima kao podsjetnik, a većini kao prve informacije, podatke u vezi s tematikom sekcije. Moje je osobno razmišljanje bilo da se ne može o jednoj temi raspravljati u širem krugu etnologa koji se bave toliko sličnim, ali ipak, različitim poslovima u okviru struke. Većini su etnologa nepoznati podaci o povijesnom, društvenom i ekonomskom kontekstu razvoja hrvatske etnologije, dotično Odsjeka za etnologiju. Bez uvida u cjelokupnu, ali još uvijek fragmentarnu problematiku, nije moguće raspravljati pa ni na najnižoj mogućoj razini. U svrhu što točnijih podataka, misli i formulacija, pozvani su predavači priredili svoja izlaganja u pismenom obliku.

Sekcija je bila podijeljena u tri bloka:

- A) povijesni razvoj etnološkoga obrazovanja u Hrvatskoj i suvremeno stanje u dodiplomskoj i poslijediplomskoj nastavi,
- B) dosadašnji pokušaji uvođenja predmeta etnološke naravi u osnovne i srednje škole, te fakultetsko obrazovanje,
- C) uloga škola folkloru i ljetnih etnoloških škola u obrazovanju.

Svrha sekcije bila je prikazati povijesni razvoj, ali i dati uvid u suvremeno stanje etnologije u dodiplomskoj i poslijediplomskoj naobrazbi (Dr. sc. Vitomir Belaj, red. prof). Kroz prikaz statističkih podataka nastojalo se prikazati funkcioniranje i položaj Odsjeka za etnologiju unutar Filozofskog fakulteta (Dr. sc. Tihana Petrović). Kolege mr. sc. Jadran Kale¹ i mr. sc. Jasenka Lulić-Štorić² upoznali su nas s dugogodišnjim nastojanjima oko uvođenja etnologije u visokoškolskom obrazovanju u Zadru.

Govorilo se o dosadašnjim pokušajima uvođenja predmeta etnološke naravi u osnovne i srednje škole (Dr. sc. V. Belaj), a nastojalo se prikazati novije pokušaje uvođenja sadržaja s etnološkom problematikom u nastavne školske programe na razini osnovnih škola (mr. Branko Kranjčev).³

¹ mr. sc. Jadran Kale, etnolog, zaposlen kao kustos u Županijskom muzeju u Šibeniku kao vanjski suradnik predaje etnologiju na Visokoj učiteljskoj školi.

² mr. sc. Jasenka Lulić-Štorić, etnolog, zaposlena kao viši kustos u Narodnom muzeju u Zadru, jedno vrijeme vršiteljica dužnosti ravnateljice muzeja, kao vanjska suradnica predaje etnologiju na Visokoj učiteljskoj školi.

³ mr. sc. Branko Kranjčev prosvjetnoj je struci posvetio čitav radni vijek kao učitelj, nastavnik i profesor te dugi niz godina kao školski pedagog. Za svoj je uspješan rad između ostalih nagrada i priznanja primio državnu nagradu *Ivan Filipović* za promicanje pedagoške teorije i prakse. Objavio je preko sedamdeset stručnih i znanstvenih članaka, napisao scenarij triju televizijskih emisija *Obrazovnoga programa HRT*, te objavio dvije knjige: *Školska zavičajna zbirka* i *Uvođenje učenika u istraživački rad*.

Dr. sc. Vedrana Spajić-Vrkaš⁴ svoje je izlaganje usmjerila na raščlambu razvoja, stanja i problema antropologije odgoja i obrazovanja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i u Hrvatskoj, u kontekstu europskih i svjetskih trendova u tom području.

Zasebnu temu činio je prikaz rada različitih škola folklor a i mogućnosti uvođenja etnoloških predmeta u takve vidove obrazovanja. Na temelju dugogodišnjeg iskustva o tom je segmentu obrazovanja govorio umjesto Dr. Ivana Ivančana, Andrija Ivančan.⁵

Dr. sc. Borut Brumen⁶ je predstavio organizacijska i sadržajna iskustva, pedagoške i znanstvene rezultate i viziju daljeg razvoja Međunarodne etnološke ljetne škole - MESS (1994 - 1995).* (*Kolega Borut Brumen iz Ljubljane nakon višekratnih zamolbi nije poslao svoje obećano cjelovito priopćenje pa ovdje objavljujemo njegov sažetak koji je poslao kao prijavu svoga sudjelovanja.)

U diskusiji su sudjelovali konzervator Beata Gotthardi-Pavlovsky, na temu škola folklor a, te Dunja Majnarić Radošević s raspravom/izlaganjem o zamislima i pokušajima upravnoga odbora Hrvatskoga etnološkoga društva oko organizacije ljetne etnološke škole.

* * *

FUNKCIONIRANJE I POLOŽAJ ODSJEKA ZA ETNOLOGIJU U OKVIRU FILOZOFSKOGA FAKULTETA

Prije svega, zahvalu dugujem prodekanici za nastavu dr. Vlasti Vizek Vidović i prodekanu za financijska pitanja dr. Stipi Botici, koji su dozvolili korištenje podataka za potrebe ovoga prikaza, te planeru analitičaru Boženi Jurčić, statističaru Vesni Gregurić, arhivaru Ivanu Kurjaku, voditeljici poslijediplomskog studija Biserki Pešec

⁴ dr. sc. Vedrana Spajić-Vrkaš je redoviti profesor antropologije odgoja i obrazovanja, kulture/umjetnosti i obrazovanja i interkulturalizma u obrazovanju u Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Svoj je interdisciplinarni znanstveni interes usmjerila na antropološke modele u istraživanju obrazovanja; proces odrastanja u tradicijskoj kulturi; (de)konstrukciju identiteta; globalne dimenzije promjena u obrazovanju; obrazovanje za ljudska prava; građansko društvo i međukulturno razumijevanje; teorija i programi umjetničke recepcije. Samostalno ili u koautorstvu objavila je nekoliko knjiga i studija: *Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata: Tučepi, Hrvatska razotkriva Janusa* (na hrvatskom i engleskom jeziku), *Vrednovanje likovnog djela: pristup pedagogiji umjetnosti*, te sedamdesetak znanstvenih i stručnih članaka. Svoja je istraživanja predstavila na nizu domaćih i stranih skupova i predavanja u Hrvatskoj i inozemstvu, voditelj je UNESCO-ova projekta za Hrvatsku Obrazovanje na mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole, surađuje na međunarodnim projektima.

⁵ dr. sc. Ivan Ivančan osnovao je godine 1963. Ljetnu školu folklor a u Puli, a s porastom zanimanja utemeljena je i Zimska škola. U početku su predavači i polaznici škola bili s područja nekadašnje Jugoslavije, a kasnije i iz inozemstva. Škole su radile pod pokroviteljstvom Hrvatskoga sabora kulture. Nakon državnog osamostaljenja Hrvatske, pokroviteljstvo preuzima Matica iseljenika. Ivan Ivančan je objavio nekoliko knjiga, te niz stručnih i znanstvenih radova. Zbog bolesti nije sudjelovao na skupu, pa je o školi folklor a izvještavo njegov sin Andrija Ivančan, etnolog i polonist, inače umjetnički voditelj *Zagrebačkog folklor noga ansambla dr. Ivana Ivančana*.

⁶ dr. sc. Borut Brumen je docent za etnologiju u Odjelku za etnologiju i kulturno antropologiju u Ljubljani. Predaje kolegij *Etnologija Europe*. Bavi se etnologijom Europe, društvenim događajima, vremenom i identitetom na Mediteranu, antropologijom granica i interetničkih odnosa, urbanom antropologijom, antropologijom Sahare. Uz niz stručnih i znanstvenih radova objavio je knjige: *Na robu zgodovine in spomina: urbana kultura Murske Sobotne med letoma 1919 in 1941*; *Sv. Peter in njegovi časi: socijalni spomini, časi in identitete v istrski vasi*.

i voditeljici personalne službe Ankici Stary na priređenim podacima i pomoći. Za potrebe ovoga prikaza korišteni su sljedeći izvori: *Ocjena rada (Samoanaliza)*, Zagreb, 20. svibnja 1999.; *Maticna knjiga upisanih na poslijediplomskim studijima*, od šk. god. 1961./1962. do šk. god. 1985./1986., različiti statistički i financijski izvještaji.

Filozofski fakultet i Odsjek za etnologiju

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu djeluje 19 odsjeka i dvije katedre koje izvode nastavu za 41 studij. Studiji su uglavnom dvopredmetni, tek dijelom jednopredmetni i dopunski. Studiji se izvode prema 38 programa. Odsjek za etnologiju spada u grupu dvopredmetnih studija. Programi koji se izvode na Filozofskom fakultetu osposobljavaju diplomirane studente za rad u srednjim i osnovnim školama, za rad u kulturnim ustanovama: muzejima, galerijama, arhivima i knjižnicama, te za rad na poslovima s područja kulture i javnog djelovanja (mediji, izdavačke kuće), državnim ustanovama i tijelima uprave, vojsci i gospodarstvu. Zadnjih godina diplomirani studenti se sve više zapošljavaju izvan prosvjetnih i kulturnih ustanova.

Sustav studija je *približan sustavima studija na inozemnim sveučilištima*, a okviri su *zadani financijskim prilikama (nedovoljan broj nastavnika, nedostatak literature, nedovoljan broj učionica, velike seminarske grupe i dr.)*. Sustav studija *uglavnom odgovara sustavu na dijelu europskih sveučilišta*. Citiram: *Crtu suvremenosti daje mu u novom nastavnom planu i programu ponuda većeg broja izbornih kolegija, a studenti ih mogu birati sklopu svog odsjeka, te sa drugih fakulteta. Određenu crtu tradicionalnosti, karakterističnu i za dio europskih učilišta, daje studijima na Filozofskom fakultetu relativno jaka jezgra obvezatnih predmeta. Obimnijim reformnim zahvatima: više izbornih predmeta, bodovni sustav, veće uvođenje mentorske nastave, dosljednijem pretvaranju studenata u aktivne sudionike nastave i dr. ne pogoduju ograničena novčana sredstva, pedagoški standardi s velikim nastavnim grupama, napose na seminarima i vježbama, nedostatak učionica, opreme i literature i dr.* Nastavnici na Filozofskom fakultetu imaju još uvijek najniža ukupna osobna primanja na Sveučilištu.

Opremljenost Fakulteta nastavnim pomagalicama i sredstvima je oskudna i najvećim dijelom zastarjela, a tome u prilog govori i podatak da i učionice Odsjeka za informacijske znanosti raspolažu zastarjelim računalima. Fakultet posjeduje računalni mrežni sustav zastarjele izvedbe. Informatizacija cijeloga Fakulteta, a posebice Studentske službe tek predstoji.

Filozofski fakultet raspolaže fondom od 450 000 knjiga, a knjižnica Odsjeka za etnologiju s oko 7 500. Informatizacija knjižnice je u tijeku. Knjižnice na Fakultetu se zbog male površine kojom raspolažu pretvaraju u prostore za skladištenje umjesto za aktivno korištenje, a nedostaju i čitaonice. Postojeće su male i nedostatne. Organizacija knjižnica nije usklađena, kao ni jedinstvena služba nabave.

Fakultet je 1988. financiran iz državnog proračuna (88,2%), a ostatak iz vlastitih prihoda. Fakultet je 1998. dobio 25% manje sredstava za materijalne troškove, a smanjeno financiranje je nastavljeno 1999. i u 2000. godini. Zbog nedostatka novca

Fakultet nije mogao izvršiti popravke, nabavljati opremu, a nabava knjiga i udžbenika je svedena na minimum. Spomenut ću kako se konkretna situacija odražava i na Odsjeka za etnologiju, jednim detaljem: nabavka dvaju stolaca kao zamjena za stare i raspadnute stolce bila je pravi pothvat.

· Broj zaposlenih na Filozofskom fakultetu na dan 30. 4. 1999.:

stalni nastavnici	300
znanstveni djelatnici u zavodima	8
znanstveni novaci	62
ostali djelatnici	128

Ukupno 498, a još 55 vanjskih suradnika je uključeno u nastavu. Na fakultetu je općenito zastupljen veći broj nastavnika u najvišim zvanjima, a broj nižih zvanja je nedostatan. Zaposlen je manji broj asistenata od potrebnoga, a također je i nedovoljan broj znanstvenih novaka (62).

Odsjek za etnologiju

- siječanj, 1979.: jedan redoviti profesor, tri znanstvena asistenta; Zavod za etnologiju: dvoje zaposlenih, Centar za pripremu atlasa: viši stručni suradnik, stručni suradnik, administrator
- ožujak, 1983.: dva docenta, dva viša stručna suradnika, četiri asistenta (od toga tri zaposlena u Centru za etnološku kartografiju), bibliotekar
- siječanj, 1990.: dva docenta, tri asistenta, stručni suradnik, dva novaka, bibliotekar
- listopad, 1992.: jedan redoviti profesor, četiri asistenta, jedan stručni suradnik, bibliotekar; Centar za etnološku kartografiju: pet znanstvenih asistenata
- rujanj, 1999.: jedan redoviti profesor, jedan docent, četiri viša asistenta, jedan asistent, dva znanstvena asistenta, bibliotekar

Prema tabeli potreba za radnim mjestima 17.3.2000. Odsjek za etnologiju zatražio je pet asistentskih mjesta: dva za Katedru nacionalne etnologije, dva za Katedru opće etnologije i jedno za Katedru za etnološke metode i kartografiju.

Upisani studenti

Broj upisanih studenata 1999. godine na sve četiri godine studija je bio 194. Prema broju upisanih studenata Odsjek za etnologiju se ubraja među srednje, a sličan broj imaju još fonetika, lingvistika, ruski jezik i književnost. Godine 1999. upisan je 61 student, od toga 10 za osobne potrebe (što znači da sami plaćaju školarinu). Na drugoj godini studija studira 41 student, na trećoj je 49 studenata, a na četvrtoj 43. Navedeni brojevi odnose se na redovite studente i ponavljače. Škol. god. 1998./1999. bila su upisana 184 studenta, redovita i ponavljači.

Na Fakultetu diplomira 60 do 70% upisanih studenata, a prosjek studiranja je između 5 i 6 godina. Najveći broj studenata prekida školovanje nakon prve godine, iz različitih razloga.

Planirana i utrošena sredstva za terensku nastavu (postotak se izračunava prema broju zaposlenih i broju studenata): planirano za 1999. godinu je bilo 45.000,00 kn, doznačeno je 13.635,00 kn, a potrošeno je 20.287,59 kn. U svibnju 2000. godine Odsjek je dobio na raspolaganje oko 5.000,00 kn za terensku nastavu. Sredstva za terensku nastavu ravnomjerno se raspoređuju prema broju nastavnika koji onda individualno planiraju različite vidove terenske nastave: ekskurzije, poglavito terenska istraživanja. Pokazalo se i ove godine, a i prijašnjih da je shema izračuna sredstava za terensku nastavu pogrešna. Redovito veći odsjeci dobivaju velika sredstva koja im služe jedino za organiziranje ekskurzija. Odsjek za etnologiju je prije par godina upravi fakulteta uputio dopis s primjedbom o nelogičnostima izračuna i o terenskoj nastavi kao specifičnosti studija etnologije. Uslijedilo je malo poboljšanje, a čini nam se da će biti potrebno opet uputiti dopis. Novim bodovnim sustavom studiranja koji se uvodi u mnogim europskim zemljama, a pripreme se provode i na hrvatskim sveučilištima, terenska nastava će imati vrlo važno mjesto u obrazovanju i bit će izjednačena s predavanjima.

Planirana i utrošena sredstva za materijalne troškove (postotak se izračunava prema broju zaposlenih i broju studenata):

- doznačeno do 30. 4. 2000. - 2.043,76 kn

Poslijediplomski studij

Poslijediplomska nastava - od šk. god. 1961. do 1962. do 1985. do 1986. (prema Matičnoj knjizi upisanih na poslijediplomskim studijima):

1961./1962. : šest;	1979./1980.: dvoje
1967./1968. : dvoje;	1980./1981.: šest
1972./ 1973.: jedan	1984./1985.: šesnaest
1974./1975.: dvoje	1987./1988.: trinaest
1977./ 1978.: pet	1991./1992.: devet

Primjećuje se u početku "suzdržan" interes za etnologiju, a kasnijih godina povećan. Sedamdesetih je bila popularna pedagogija, a kasnih sedamdesetih i u osamdesetim naročito je velik broj studenata upisivao poslijediplomski iz tada modernih i probitačnih predmeta: marksizma i sociologije.

Studije izvode odsjeci samostalno i u suradnji s drugim ustanovama i stručnjacima, npr. iz Instituta za etnologiju i folkloristiku. Od šk.god. 1999./2000. etnologiji, uz lingvistiku, kroatistiku i psihologiju je odobren magistarski i doktorski studij. Infrastrukturni i financijski uvjeti na Filozofskom fakultetu ne dopuštaju održavanje kontinuirane nastave. Nastava se izvodi u kraćim sesijama predavanja i seminara i jedino

su konsultacije studenata s mentorima vezane uz pisanje magistarskog rada trajniji vid rada sa studentima tijekom studija. Cjeloviti doktorski studij uveden je tek na nekim smjerovima i omogućava studentima da izaberu za završetak studija pisanje magistarskog ili doktorskog rada. Ministarstvo znanosti i tehnologije sudjeluje u financiranju poslijediplomskih studija za znanstvene novake i asistente (1.000,00 kn po semestru). Školarine poslijediplomskih studija na Filozofskom fakultetu su najniže na Sveučilištu. Teškoće u održavanju nastave vezane su uz nedostatak prostora, opreme i literature.

Akad. god. 1998./1999. na poslijediplomskom studiju etnologije bilo je 10 upisanih studenata. Broj obranjenih magistarskih radova na etnologiji: 1995. - 3, 1996. - 2, 1997. - 0, 1998. - 1, do 30. 4. 1999. - 0. Broj obranjenih magistarskih radova kreće se u prosjeku podjednako s ostalim grupama.

Stjecanje doktorata znanosti: od 1995. do 1999. godine znanstveni stupanj doktora znanosti steklo je 12 etnologa, veći broj obranjenih radova je bio 1997. i 1998. godine uglavnom zbog uvjeta koje su postavili Ministarstvo znanosti i tehnologije i Sveučilište. Isti je slučaj na ostalim Odsjecima, a prema broju stečenih doktorata znanosti etnologija spada u srednju grupu zajedno s povijesti, filozofijom, informacijskim znanostima, povijesti umjetnosti, psihologijom i arheologijom.

Filozofski fakultet je istodobno i izdavač, pri Fakultetu ukupno izlazi 10 časopisa. Dva su etnološka: *Etnološka tribina* kojemu je Fakultet samo adresa, ali je u najtežim trenucima za vrijeme Domovinskog rata dobio i malu, ali u tom trenutku važnu financijsku pripomoć od Fakulteta, te *Studia ethnologica Croatica* koji izdaje Odsjek za etnologiju.

Ministarstvo znanosti i tehnologije financira znanstvenu djelatnost (projekte, skupove i izdavačku djelatnost).

Što i kako dalje? Kako je vidljivo iz navedenih podataka Odsjek za etnologiju je samo mali kotačić u okviru velikoga stroja kakav je Filozofski fakultet. Dalja sudbina Odsjeka ovisit će o sudbini cijeloga fakulteta. Pod sudbinom u prvom redu mislim na financiranje i uvođenje tzv. bodovnog sustava studiranja koje nameće nove i više standarde. Nadamo se novoj opremi. U okviru Fakulteta Odsjek će se morati izboriti za bolje pozicije zajedno sa sebi srodnim ili sličnim Odsjecima, npr. s kolegama arheolozima trebat će se izboriti za odvajanje sredstava za terensku nastavu i ekskurzije. Nadamo se znanstvenim novacima, vanjskim suradnicima koji će predavati kolegije koji nedostaju, barem jednom etnomuzikologu. Prema novom nastavnom planu i programu predviđena je i studentska praksa u ustanovama koje zapošljavaju etnologe. U tu su svrhu odaslani upitnici o mogućnosti takve suradnje: odaziv kolega etnologa je veći od očekivanoga. Iako su opet sredstva kojima ustanove raspoložu minimalne ili nikakve, kolege su se odazvale da kao mentori sudjeluju i pripomognu u praktičnom uvođenju studenata u struku etnologa. Predstoji nam prisnije povezivanje i suradnja s Odsjekom za etnologiju i kulturnu antropologiju iz Ljubljane, te suradnje u okviru različitih europskih udruženja i programa, kao npr. CEEPUS program (*Central European Exchange Programme for University Studies*).

Dvije godine kasnije ili: Ipak se kreće

Odsjek za etnologiju je krajem godine 2001. godine uvršten u međunarodni CEEPUS program, što će studentima i nastavnicima omogućiti suradnju na razini sedam srednjoeuropskih fakulteta. U okviru priprema Filozofskog fakulteta Odsjek za etnologiju načinio je prijedloge novoga studija etnologije prema novom, tzv. ECTS bodovnom sustavu studiranja. Suradnici Odsjeka za etnologiju napredovali su u zvanjima pa sada Odsjek zapošljava jednoga redovitog profesora (prof. dr. Vitomir Belaj), četiri docenta (dr. Branko Đaković, dr. Milana Černelić, dr. Tomo Vinšćak, dr. Tihana Petrović), jednog višeg asistenta (dr. Jelka Vince-Pallua), jednog asistenta (mr. Tomislav Pletenac), jednog mlađeg asistenta (Marijana Belaj), jednog znanstvenog novaka (Nevena Škrbić), jednog stručnog suradnika (dr. Manda Svirac) i bibliotekara (mr. Ljubica Katunar). Do kraja godine 2002. očekuju se napredovanja nekoliko suradnika Odsjeka u viša zvanja. Suradnici Odsjeka prijavili su projekte u okviru natječaja Ministarstva znanosti i tehnologije. Filozofski je fakultet tijekom 2001. godine osuvremenio računalnu mrežu. U tijeku je, uz pomoć sredstava Ministarstva znanosti i tehnologije, projekt Filozofskog fakulteta izrade bibliotečne baze, koji uključuje i knjižnicu Odsjeka za etnologiju. Odsjek za etnologiju je u suradnji s Odsjekom za povijest opremio multimedijisku dvoranu za suvremeno izvođenje nastave. Početkom godine 2002. postavljena je web stranica Odsjeka za etnologiju. Odsjek je uspio izboriti povećana sredstva za terensku nastavu, a dogovoreni su i različiti vidovi međunarodne suradnje s naglaskom na istraživanju hrvatske dijaspore.

Godine 2000./2001. upisano je na poslijediplomski studij etnologije 25 studenata (pretežito diplomiranih etnologa, ali i iz drugih struka).

VITOMIR BELAJ

Odsjek za etnologiju
Filozofski fakultet
Zagreb

NASTAVA ETNOLOGIJE NA FILOZOFSKOME FAKULTETU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Netom što je bila god. 1784. temeljito preustrojena stara zagrebačka Akademija, koju su bili osnovali još isusovci god. 1669., stekli su se na Mudroslovnome fakultetu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu uvjeti za postupno uključivanje etnoloških i folklorističkih tema u nastavni plan. Zbilo se to, prije svega, na Stolici za filologiju slavensku, točnije, na Stolici za hrvatskosrpski jezik i književnost koja se iz nje izdvojila već god. 1875. Tamo je već u akad. god. 1875./76. Armin Pavić držao kolegij *Hrvatske narodne pjesme*, a za njime Tomo Maretić kolegije poput *Vjera Starih Slavena*, *Sjedišta dohistoričkih Slavena*, *Sjedišta slavenskih naroda od VI. do XI. vijeka*, *Istoričkoetnografski pregled Južnih Slavena od VI. do XI. vijeka* i druge. Etnološke teme obrađivao je u svojem seminaru i Dragtin Boranić, primjerice, o slavenske seljačkome domu. S druge strane, na Stolici za geografiju (na istome fakultetu), koja je razvijala dva usmjerenja: fizičkogeografski i antropogeografski, djelovao je od njezina osnutka (1883.) Petar Matković, koji je još god. 1867. sudjelovao na velikoj Moskovskoj etnografskoj izložbi (bio je nosilac, odnosno *Vlastnik srebrne kolajne etnografske izložbe i Sutrudnik prirodoslovnoga antropološko-etnografskoga društva kod sveučilišta u Moskvi*), a etnologiju je zadužio prije svega iznalaženjem i objavljivanjem dragocjenih starih putopisa. Izidor Kršnjavi utkao je pak u svoja predavanja na Stolici za povijest umjetnosti i umjetničku arheologiju od god. 1897. dalje teme o pučkim obrtima, posebice o obradi i urešavanju tekstila.

Na samome početku XX. stoljeća, kad se uređivanjem *Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena* afirmirao mladi Antun Radić, trebala je biti za nj otvorena posebna katedra za etnologiju. No uslijed nesuglasica, ponajprije s Maretićem (posebice oko koncepcije njegove *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, 1899. i posljedica za hrvatske političke prilike koje su proizlazile iz nje), Radić katedre nije dobio. Na to je mjesto došao god. 1902. Đuro Šurmin, protegé bana Dragutina Khuen-Hédervarya. Šurmin je već postojeći okvir ponovno suzio na izučavanje pučke poezije.

Tako se dogodilo da je prva katedra s doista etnološkim sadržajem osnovana na Zagrebačkome sveučilištu na Bogoslovnome fakultetu kao Katedra za uporednu nauku

o religijama, koju je sve do god. 1960. držao Aleksandar Gahs (1891.-1962.). Taj je fakultet bio god. 1950. na dulje vrijeme iz ideoloških razloga izdvojen iz sastava Sveučilišta.

Na Filozofskome je fakultetu Katedra za etnologiju sa seminarom otvorena god. 1924., u politički nepovoljnu vremenu, a prvim profesorom postao je, dekretom iz Beograda i svim propisima i sveučilišnoj autonomiji usprkos, filolog i folklorist Petar Bulat koji je već nakon tri semestra bio zaslugom Stjepana Radića umirovljen. Nakon stanke od tri semestra konačno je u akad. godini 1927./28. započeo s nastavnim radom na toj katedri Milovan Gavazzi.

Dok je Gahs predavao opću i religijsku etnologiju u funkciji studija teologije, Gavazzi je razvio samostalan studij etnologije. U jedva tri godine potpuno je izgradio studij i razvio znanstvenu djelatnost u okviru seminara. Seminar je dobio za onda dostatne prostorije na Marulićevu trgu, knjižnicu, fotolaboratorij i vlastitu oglednu zbirku etnografskih predmeta. Potpuno izgrađena nastava obuhvaćala je prikaz povijesti etnologije te pregled nacionalne tradicijske kulture, kulture slavenskih i drugih europskih naroda te izvan europskih kultura. U okviru seminara potaknuo je razne stručne djelatnosti, izdavačku, skupljačku, snimao je etnološke filmove, a započeo je i s etnološkom kartografijom. Jedino je pučka književnost ostala i dalje u djelokrugu slavistike.

Prigodom organizacijskoga preustrojstva Fakulteta godine 1960., katedra se i sama preustrojila u Odsjek za etnologiju s dvjema katedrama: za opću (Bratanić) i za nacionalnu etnologiju (Gavazzi). Istodobno je iz seminara izrastao Etnološki zavod kao mjesto za izvođenje znanstvenoga rada. Narodna poezija ostala je i dalje u okviru kroatistike, gdje je god. 1950. godine osnovana Katedra za narodnu književnost (danas Katedra za usmenu narodnu književnost), dok se etnomuzikologija izučava na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu.

Odsjek, koji je god. 1982. bio privremeno (do 1992.) preimenovan u Etnološki zavod, danas ponovno nosi ime Odsjek za etnologiju, a svoju znanstvenu i stručnu djelatnost obavlja u okviru Etnološkog zavoda.

Studijski program dugo se nije mijenjao, tek se postupno dopunjavao novim kolegijima. Znatniji zahvati započinju tek god. 1961., kada se organizirala nastava poslijediplomskoga studija etnologije. Danas se poslijediplomski studij etnologije/kulturne antropologije izvodi u uskoj suradnji s Institutom za etnologiju i folkloristiku. Time se ne samo ublažava nestašica znanstvenonastavnoga osoblja na Odsjeku, nego ujedno šire teorijski okviri i pristupi izučavanju etnoloških pojava na područje kulturne antropologije.

U dva navrata pokušalo se uvesti, uz dvopredmetni, i jednopredmetni studij etnologije. Oba se puta pokazalo da je taj pokušaj bio preuranjen. Dvopredmetnost studija postavlja njegovu organiziranju znatna ograničenja. Zakonom propisana gornja granica opterećenja studenata nastavom je 15 sati tjedno (optimum je 12). Premda se deklarativno zahtijeva što veća fleksibilnost studija i veći udio izbornih kolegija u programu, provedbeni propisi omogućuju samo 10% izbornih kolegija.

Valja dodati da je nedavno, s akad. godinom 2000./01., započeo jedan novi studij na Filozofskome fakultetu, studij antropologije. Za njegovo izvođenje osnovana je posebna fakultetska Katedra za antropologiju, koja je samo administrativno priključena Odsjeku za etnologiju. U svojem djelovanju Katedra je posve samostalna. Po ustrojstvu ona je virtualna, tj. nema vlastitih nastavnika, nego na njoj djeluju nastavnici s drugih odsjeka, s drugih fakulteta i s Instituta za antropologiju. Nastava antropologije je veoma široko zasnovana. Najjače su jezgro kolegiji iz biološke antropologije, no predaju se i kolegiji s područja filozofske antropologije, teološke, pedagoške, lingvističke, ekonomske, političke i sl. Kulturna antropologija je zastupana neznatno. Studij antropologije dotiče se studija etnologije, no već iz opisa profila, u Programu studija, jasno se vidi da se studenti antropologije ne obrazuju za etnološka zanimanja.

U postupku je osamostaljivanje Filozofskoga fakulteta u Zadru i njegovo prerastanje u samostalno sveučilište. Predviđen je i osnutak studija etnologije. Program je, koliko sam mogao imati uvida u nj, brižno napravljen, no bit će vjerojatno problema s dovoljnim brojem kvalificiranih nastavnika za njegovo izvođenje.

Pred nama su novi zahvati u akademski život. Priprema se novi Zakon o visokome školstvu koji bi trebao hrvatskome visokom školstvu omogućiti priključak na europske tokove. Zakon inzistira na vrsnoći studijskih programa i vrhunskoj kvalificiranosti nastavnika. Posebne novine u njemu su uvođenje jedinstvenoga europskoga bodovnog sustava (tzv. ECTS, *European Credit Transfer System*) koji će studentima omogućiti lako prelaženje s jednoga sveučilišta na drugo, zatim produžavanje studija s četiri godine na pet i to s dosadašnjim fondom sati (ali s osuvremenjenim programima s, u pravilu, jednosemestralnim kolegijima; takav će studij davati diplomandu titulu magistra) te poslijediplomski studij u trajanju od tri godine, koji će biti ograničen na doktorski studij.

Novi bi Zakon trebao stupiti na snagu u ljetu god. 2002., nakon čega opet predstoji usklađivanje statuta i osmišljavanje novih studijskih programa.

JADRAN KALE

Županijski muzej u Šibeniku

JASENKA LULIĆ ŠTORIĆ

Narodni muzej u Zadru

**ETNOLOŠKA NASTAVA I INICIJATIVA ZA
ETNOLOŠKI STUDIJ U ZADRU**

U Zadru danas postoji visokoškolska nastava etnologije. Ova je nastava prilagođena studijskim smjerovima arheologije i razredne nastave, te se nastavlja na prijašnje strukovne angažmane - od planova za nastavu etnologije odmah pri početku rada Fakulteta 1956., preko istaknute etnološko-arheološke suradnje (rad iz 1969., izložba 1982.) i trajnog zanimanja iz ovog fakultetskog odsjeka za etnološke sadržaje u nastavi. Ujesen 1997. prodekan za nastavu pozvao je predložiti redovni dvopredmetni dodiplomski studij etnologije, koji je od tog vremena do ovog izlaganja prošao fakultetski i sveučilišni dio procedure otvaranja. Predloženi se studij ne trve s programima postojećih dodiplomskih studija etnologije i antropologije, uz obvezne se osnove zasnivajući na proučavanjima primorskih sadržaja i njihovih osvjedočivih povijesnih slojevitosti, u vezi s iseljeničkim odvjeticima hrvatskog naroda i novijim načinima diseminacije nastavnih sadržaja kojima im se može pristupiti. Do ustaljivanja domicilnog nastavnog kadra inicijativa uključuje domaće etnologe i predavače, te niz gostujućih i povremenih predavača.

Predloženi se studij etnologije želi osnovati u gradu kojemu početak sveučilišnog života i povijesti seže do osnivanja dominikanskog filozofskog i teološkog generalnog učilišta 1396. godine. Od njegova dokidanja 1807. do 1956. i osnutka Filozofskog fakulteta (isprva unutar Zagrebačkog sveučilišta) u Zadru je rijetko bilo visokoškolskog obrazovanja, a utjecaj starog učilišta sveo se na sumarnu povijesnu uspomenu. Nova je visokoškolska inicijativa nakon zadnjeg svjetskog rata bila pokrenuta među lokalnim intelektualcima i doskora je doživjela snažnu potporu središnjih kulturnih, nastavnih i političkih autoriteta u Hrvatskoj. Osnutku Fakulteta prethodilo je 1954. otvaranje Instituta za historijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a Fakultetsko vijeće se zasnovalo srpnja 1956. Odmah nakon toga su Miroslav Kravar (dekan), Jevto Milović, Mate Suić, Žarko Muljačić i Franjo Švelec zaduženi da kao Komisija za nastavni plan pripreve osnove za prvu akademsku godinu. Povjesničarima etnologije u Hrvatskoj je njihov plan od 1. kolovoza 1956. vrlo zanimljiv, jer je osim u Zagrebu etnologija predviđena u visokoškolskoj nastavi u još jednom gradu Hrvatske. Po uzoru na nastavni plan zagrebačkog Filozofskog fakulteta, oni su predložili osnivanje pet nastavnih grupa. Predvidjelo se jednopredmetno i dvopredmetno studiranje u historijskoj

i jugoslavističkoj grupi, a dvopredmetno u slavističkoj, romanističkoj i germanističkoj grupi. Nama najzanimljivija historijska grupa mogla bi se studirati u dvije varijante, s prvim glavnim predmetom i pet mogućih drugih glavnih predmeta, među kojima je uz povijest umjetnosti, arheologiju, latinski i moderni jezik bila i etnologija, u režimu studiranja od tri godine. Predavala bi se u dva nastavna predmeta i to kao opća etnologija i narodna etnologija, oba u tjednom trajanju od po šest sati. Blisko područje nastave ležalo je u predmetu narodne književnosti unutar jugoslavističke studijske grupe.

S ovim je nastavnim planom Fakultet otvoren listopada 1956., a u prvu godinu studiranja primljeno je 146 studenata - preko očekivanja od oko 50 do 80 studenata (*Narodni list* od 29. studenog 1956. i *Spomenica F. f. u Zadru* 1996., str. 11). Od toga ih je historijsku grupu predmeta upisalo 22. Na ovom nam mjestu manjkaju podrobni arhivski podaci, tako da ne znamo koliko se točno studenata odlučilo na ovaj način studirati i etnologiju. Po razdiobi historijskih katedri i naravi objavljenih radova možemo pretpostaviti da bi među 24 nastavnika i asistenta i trojice gostujućih predavača sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta u toj nastavnoj godini etnologiju mogao predavati tek dr. Suić. Kako se odvijala prva akademska godina, otvarani su natječaji za nastavnička i suradnička mjesta, tako da je na sedmoj redovnoj sjednici Fakultetskog vijeća 20. veljače 1957. pod drugom točkom dnevnog reda na red došlo i otvaranje nastavničkog mjesta za predmet etnologije. Na toj je sjednici, gdje su sudjelovali M. Kravar, J. Milović, Ž. Muljačić, M. Suić, F. Švelec, V. Valčić i Z. Vince, o toj temi Mate Suić otvorio raspravu rečenicom iz zapisnika: *Sada se kao drugi glavni predmet predaje povijest umjetnosti, ali bi trebalo i za ostale druge glavne predmete - arheologiju i etnologiju - otvoriti natječaj. Kasnije bi trebalo angažirati jednog asistenta.* U raspravi dekana Kravara zapisano je da on misli da za etnologiju ne bi sada trebalo raspisivati natječaj, jer nema dovoljno slušača, a Dalibor Brozović primjećuje da bi uz njegov predmet i predmet dr. Švelca bilo interesantno da se sluša i etnologija, te zbog toga najtoplije preporuča da se za popunjenje nastavnika za taj predmet raspiše natječaj. Rasprava o otvaranju novih nastavničkih mjesta okončana je zaključkom da se raspiše natječaj za nastavnika arheologije, u čemu leži osnova ovom današnjem odsjeku (osnovanom rujna 1962.), kao i za nastavnike povijesti umjetnosti, historije srednjeg vijeka, nacionalne historije i pomoćnih historijskih znanosti, ali ne i za mjesto nastavnika etnologije. Iz ovakvih se raspoloživih podataka može pretpostaviti da je malenom broju studenata koji su se u historijskoj studijskoj grupi uz historiju kao prvi glavni predmet odlučili kao drugi glavni predmet studirati etnologiju oba etnološka nastavna predmeta mogao predavati dr. Suić. Nastavnici su bili iznenađeni prevagom filoloških nad historijskim izabirima studenata pa u tom dijelu zagrebački fakultetski predložak u budućnosti nije bio poduprt, o čemu svjedoče i dekanova razmišljanja nakon okončanih upisa: (...) *upis u prvu godinu pokazuje, protiv očekivanja, mnogo više interesa za studij modernih jezika i književnosti nego historijskih nauka. Treba se nadati, da će studenti s vremenom bolje ocijeniti mogućnosti koje im ovaj grad otvara upravo u studiju historije i srodnih nauka. (...) Nastava povijesti umjetnosti, osobito narodne, osloniti [će se] na Galeriju umjetnina i na kulturno-historijske spomenike širom grada.*

U istom će smislu biti koristan i Etnografski muzej. (Narodni list, 13. listopada 1956.). Po sjećanju akademika Petriciolija i akademika Šveleca, u stvarnoj se nastavi na počecima Fakulteta udio etnologije nije se uspio ostvariti. Po svjedočenju akademika Šveleca, kojem smo zahvalni na ovome iskazu, mi smo bili planirali i studij etnologije, i to uz povijest umjetnosti i uz slavističke grupe predmeta, ali to nismo uspjeli realizirati. Razgovarali smo o tome u više navrata, iznosili i neka relevantna imena, ali nikoga nismo uspjeli angažirati za taj predmet. Nije dolazio nitko ni kao gost da honorarno pokrije nastavu iz te discipline. (iz osobne prepiske, 2. prosinca 2000.).

U jugoslavističkoj studijskoj grupi je prvi asistent za narodnu književnost (za po dva tjedna sata predavanja i seminara) od listopada 1959. bio Milan Škrbić, koji je u Zadar došao nakon studiranja u Beogradu (v. sjednicu o njegovom ponovnom izboru 9. studenog 1962.), iako je još na opisanom sjednici veljače 1957. dr. Švelec za ovo nastavničko mjesto predložio određene znanstvenike, a savjetom se ponudio i dr. Čubelić, no tada natječaj - vjerojatno zbog proračunskih ograničenja - za ovo mjesto nije bio ni raspisan. Zanimljivo je da se pri ponovnom izboru za nastavnika narodne književnosti 1962. javio završeni zadarski student Ivan Aralica, ali je prije kraja postupka povukao prijavu. Po ovom natječaju zaposlio se u zadarskoj Učiteljskoj školi, kojoj je kasnije postao ravnateljem, a u šezdesetima je i nadalje osvjedočeno njegovo zanimanje za folklor drniškog i kninskog kraja (*Nacional*, 23. veljače 1996.).

Čitavo je ovo vrijeme raspravljanja o etnološkoj nastavi u zadarskom Etnografskom muzeju radila kustosica Olga Oštrić, koja je od šezdesetih do osamdesetih plodno surađivala s ranijim kustosima Arheološkog muzeja, a potonjim predavačima Arheološkog odsjeka na Fakultetu, poimence dr. Matom Suićem i dr. Šimom Batovićem. Upravo su ovi arheolozi višekratno spominjali i potrebu visokoškolske nastave etnologije u Zadru. Sa dr. Batovićem je napisala u svome polju i danas nenadmašen rad *Tragovi ilirske kulturne baštine u narodnoj kulturi našeg primorskog područja* (objavljen 1969.), a potom sudjelovala i u uspjeljoj međustrukovnoj suradnji arheologa i etnologa na izložbi o nakitu iz 1982. U vrijeme ove izložbe u poslu kustosa već ju je odmijenila Jasenka Lulić, koja je nakon magistriranja 1990. pozvana predavati nastavni predmet etnologije za studente razredne nastave na kasnije odijeljenoj Višoj učiteljskoj školi, počevši s nastavnom godinom 1995./1996. i zaključno s nastavnom godinom 1999./2000. Prilagođeni je predmet 1996./1997. počela predavati i studentima arheologije. Od drugog dijela te nastavne godine studentima arheologije ovaj predmet predaje kustos šibenskog Županijskog muzeja Jadran Kale.

Sadašnja nastava etnologije na Visokoj učiteljskoj školi ima za cilj buduće učiteljice i učitelje upoznati sa sadržajem hrvatske tradicijske kulture, čime će se bolje snaći u određenim lokalnim sredinama i te etnografske sadržaje prilagoditi primjenama u svojim nastavnim programima (npr. za likovni odgoj, nastavu hrvatskog jezika i povijesti). Time bi se školska djeca upoznala sa tradicijskom kulturom kao s dijelom kulturne baštine, da bi je takvu mogla prepoznati i prihvaćati. U ovom je nastavnom predmetu mnogo veće zanimanje pokazano za praktični rad, poput učenja pletenja maslinovih grančica (iz jadranske zone sjeverne Dalmacije), pletenja palmi (iz Konavala)

pri Maslinskoj nedjelji i bojanja jaja voskom, nego za teorijska promišljanja. Uspješnima su se pokazala pobliža upoznavanja s nošnjama zadarskog kraja, uključivo i u depou, koje su studentice na Međunarodni dan muzeja u živom kontaktu reaktualizirale i predstavljale javnosti. Na studiju arheologije etnološka nastava pri razmišljanjima o kulturnim pojavama naglašava zajednička humanistička polazišta. Uz strukovne se osnove u većoj mjeri posvećuje međudisciplinarnim vezama i temama, ilustriranima primjerima iz povijesti struka u kojima su saznanja i tumačenja iz jedne struke koristila sintezama u drugoj struci. Tomu je prilagođen i izbor seminarskih tema. Na koncu, studenti se s poviješću etnologije i hrvatske etnologije upoznavaju u međuovisnosti sa zbivanjima u drugim humanističkim strukama. Koriste se i nastavne prigode iz izložbene i muzejske djelatnosti i u samom Zadru i u etnografskoj zbirci i njezinom graditeljskom okolišu na Velom Ižu. Sasma je sigurno da je kakvoća etnološke nastave blisko povezana i s rješanjem problema smještaja Etnološkog odjela zadarskog Narodnog muzeja, gdje bi muzejski prostori mogli poslužiti i kao nastavni praktikum.

Tijekom odvijanja ovakve etnološke nastave listopada 1997. je prodekan zadužen za nastavu upitao izraditi prijedlog dodiplomskog dvopredmetnog studija etnologije, kakav bi se u nastavi mogao kvalitetno kombinirati s nekim od već postojećih dvopredmetnih studija. Nakon što je dekanat na dužnost rujna 1998. nastupio u istom sastavu, prijedlog je idućeg studenog dokončan i upućen u fakultetsku proceduru. Taj je dio postupka odobravanja završen travnja 1999., a svibnja 2000. na svojoj prvoj zadarskoj sjednici odobrio ga je i Senat Sveučilišta u Splitu. U međuvremenu je Ustavni sud 26. siječnja 2000. izvan snage stavio određene odredbe Zakona o visokim učilištima koje se tiču rada Nacionalnog vijeća za visoko školstvo, pa je time i odložen ovaj zaključni dio ocjeniteljske procedure i postupka odobravanja.

Studij je predloženo nazvati etnološkim i sociokulturnim imenom, a zasnivao bi se na novijim teorijskim usmjerenjima, strukovnim primjenama i većoj pozornosti usmjerenoj k primorskim i gradskim sredinama obilježenim dugovječnom pismenošću. Takvim se nestandardnim disciplinarnim iskušenjima može nadati othrvati uz pomoć nekoliko prilagođenih nastavnih predmeta od predavača s već postojećih fakultetskih odsjeka, dok bi posao predavača etnologije činilo devet etnologinja i etnologa iz Zadra, Zagreba, Pazina, Splita i Šibenika. Kao mjera uspješnosti ovog nastavnog prijedloga bi se među tom predavačkom osnovom imao ustaliti krug domaćih zadarskih nastavnika.

Etnološki bi nastavnici ponudili ove nastavne predmete: Povijest etnologije, Znanstveni identitet hrvatske etnologije, Metode, tehnike i etika etnološkog istraživanja, Folkloristika, Folklorni likovni izraz, Etnologija obitelji, Etnologija grada, Mitologija, Etnologija religije, Proučavanje i zaštita materijalnih oblika, Osnove za kulturnu mediteranistiku, Etnicitet i kultura, Hrvatsko iseljeničtvo, Kulturna ekologija, Filmsko i televizijsko predstavljanje etnografskih sadržaja i Etnološka informatika. Nastavnici s drugih studijskih grupa ponudili bi nastavne predmete Antropološki leksik u jadranskoj toponimiji, Obitelj u antici, Očuvanje i zaštita kulturnih dobara, Sudbina grada dinarskog prostora od predrimskog doba do ranog srednjeg vijeka, Muzeologija, Dijalektologija i Povijest pomorstva hrvatskog Jadrana.

Može se pretpostaviti da bi osnovu studenata činio izbor upisanika iz primorja. Ovakve pretpostavke valja uzeti s ogralom, jer se i za sam Fakultet u vremenu osnivanja smatralo da će privući godišnju populaciju dalmatinskih upisanika od oko petsto mladića i djevojaka, no vrijeme je pokazalo da je glavnina ovih migracija bila i dalje usmjerena prema Zagrebu, a zadarski je Filozofski fakultet presjek svojih studenata ustalio dijelom u širokom primorskom pojasu, a dijelom u novoj studentskoj populaciji iz primorskog zaleđa, kojoj je visoko obrazovanje na ovaj način postalo pristupačnijim (*Spomenica* 1996., 11, i *Spomenica* 1958., 11). Stoga studij od početka svojim strukovnim osnovama, svježim teorijskim polazištima i načinima nastave treba biti privlačan ukupnoj studentskoj populaciji u Hrvatskoj. Uz domaće studente u našem je vremenu osnovano računati i na specifični udjel inozemnih studenata koji bi nastavne predmete slušali na hrvatskom jeziku. Može se pretpostaviti da će se moći podržati dva načina kojima će hrvatski govornici moći pohađati novoosnovani studij. To su stipendirane razmjene studenata i udaljeno studiranje pomognuto umreženim računalima.

Prvi način ovisi o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji, unutar koje se studenti i nastavnici mogu natjecati za stipendije unutar programa *SOCRATES*. Cilj programa je omogućavanje desetini godišnje europske populacije od sedam milijuna studenata da dio studija na jasno ovjerljiv način položi u drugoj zemlji. Kroz prethodni program *ERASMUS* (kratica izvedena iz naziva *European Community Action Scheme for the Mobility of University Students*) ukupno je izdvajanje od 424 milijuna eura od 1987. do 1995. takvu studijsku pokretljivost omogućilo za oko tristo tisuća studenata, i, samo u jednoj godini, za oko pet tisuća nastavnika. Od toga se oko 5% pohađanih sadržaja odnosi na humanističke znanosti. Od 1995. do 2000. godine nastavljaajući je program *SOCRATES* u 18 europskih zemalja raspolagao sumom od 850 milijuna eura, a do 2005. se predviđa utrošiti još 1850 milijuna eura. Priključivanje Hrvatske Europskoj uniji omogućit će hrvatskim govornicima koji studiraju u zemljama članicama da do jednu godinu svojeg studiranja pohađaju u Hrvatskoj. U tome je smislu važna blagovremena prilagodba nastavnog programa.

Drugi je način pohođenja nastave za hrvatske govornike u drugim zemljama, ponajprije prekomorskim, zasnovan na razmjeni digitaliziranih sadržaja putem umreženih računala. Ovaj se način nastave nadovezuje na radijske i televizijske programe kojima se prethodnih desetljeća željelo upotrijebiti ili nadomjestiti obrazovanje uglavnom na osnovnoškolskoj razini. Od šezdesetih se godina udaljena nastava obavlja i na sveučilištima, a također i pomoću računala. 1997. godine po prvi je put jedno sveučilište ponudilo umrežene računalne sadržaje za svaki svoj nastavni predmet (UCLA u SAD), što je u vrijeme ovog izlaganja već raširen nastavni standard. Istodobno raste i broj nastavnih predmeta ponuđenih za pohađanje isključivo u njihovu posredovanom i digitaliziranom obliku, pri čemu dominiraju tehničke znanosti. Kategorija izvršnih pomagala namijenjenih ovakvom dopunjavanju ili umreženom osamostaljivanju visokoškolske nastave podvedena je pod tehnički izraz *courseware*. Pretpostavljamo da u primjeru našeg obrazovnog prijedloga uključivanje umreženih digitaliziranih sadržaja u nastavu podrazumijeva zadovoljavajuću informatičku potporu unutar Fakulteta

(LAN, tj. *Local Area Network*, dodjeljivanje elektroničkih adresa i pristupa računalima, kao i službu tehničke asistencije), nastavničku sposobnost da se na studentsko pitanje elektroničkom poštom odgovori u roku od dva dana, nenuđenje potpuno elektroničkih nastavnih sadržaja koliko onih upotpunjavajućih s fizičkom nastavom (npr. s uvodnim i zaključnim okupljanjima u predavaonicama), kao i prikladno raščlanjivanje nastavnih predmeta na lakše sprovedive nastavne podcjeline. Za nastavnike koji predaju humanističke ili društveno-znanstvene teme na manje poznatim jezicima svijeta ovakvi načini nastave izdašno pomažu u distribuciji teško pronalazivog nastavnog gradiva neovisnoj od fizičke udaljenosti. Među iseljeništvima je uočen značaj ponude vijesti na partikularnim jezicima, a također se može pretpostaviti i sličan utjecaj prilagođenih sadržaja visokoškolske nastave.

Predlažući etnološki studij u Zadru, krenuli smo i od pretpostavke da su ovoj sredini oba ova načina studiranja napose primjerena. Ovaj je dio Hrvatske snažno obilježen povijesnim iseljavanjima, te bi u narodu kojem 3.7 milijuna pripadnika živi unutar matične države a čak 2.5 milijuna izvan nje upravo na ovakvom mjestu mogli krenuti u ponudu na taj način kulturno prepoznatljivog visokoškolskog programa. Takav bi trebao biti privlačan i državljanima ove zemlje i sunarodnjacima izvan nje, kao i drugim tematski zanimanim studentima. S druge strane, svojevrsna pretpovijest visokoškolske etnološke nastave u Zadru iz vremena početaka Filozofskog fakulteta može nas upozoriti na karakteristične teškoće pri uspostavljanju novog studija ove vrste. Među organizacijskim problemima vjerojatno će teško biti okupljanje domicilnog nastavnog kadra, tj. jezgre od oko pola tuceta nastavnika za koje je radi kakvoće rada sa studentima korisno obitavati u gradu nastave. Današnja uređenost znanstveno-istraživačkog i referalnog rada u središtima izvan glavnog grada čini ovakvu namjeru tegobnom, pri čemu bi mogla pomoći nova sustavna rješenja i umrežavanja sadržaja. Sadržajno, za ovu je inicijativu zanimljiva posvemašnja percepcija sredozemne usmjerenosti, iako je nakon sedamdesetih utemeljenost antropološke mediteranistike pod raspravom. Na koncu, u studentskoj recepciji namjeravanog studija također je poučno razmotriti početke Filozofskog fakulteta, kako je u ovom članku već naznačeno.

BRANKO KRANJČEV

O. Š. Dore Pejačević
Našice

ETNOLOŠKI SADRŽAJI U IZVANNASTAVNIM I DRUGIM AKTIVNOSTIMA UČENIKA ŠKOLE

Etnološki sadržaji javljaju se danas u školskoj praksi u gradivu nekih nastavnih predmeta tijekom cijelog osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Drugopodručje prisutnosti u školi su izvannastavne i druge aktivnosti učenika. U ovom radu riječ je o ovom potonjem području njihove zastupljenosti u životu i radu naših škola. Pokušat ću ukratko opisati njihove pojavne oblike, ocijeniti postojeće stanje i, u skladu s tim, dati odgovarajuće prijedloge.

Na području izvannastavnih i drugih aktivnosti učenika etnološki se sadržaji javljaju u ovim oblicima:

1. u izvannastavnim etnografskim skupinama (grupama), kao etnografska grupa i skupina mladih vezilja;
2. u obliku učeničkih sekcija proizvodnog usmjerenja u sklopu učeničkih zadruga, kao primjerice zlatovezačka, čipkarska i keramičarska sekcija;
3. u obliku povremenih akcija što ih pokreće Pokret prijatelja prirode *Lijepa naša* i njegovi ogranci diljem Hrvatske, kao primjerice izložba starih i zaboravljenih jela, izložba kruha, opisivanje narodnih običaja i prikupljanje etnografskih predmeta;
4. u obliku povremenih aktivnosti i akcija što ih pokreću drugi izvanškolski čimbenici, kao Ministarstvo kulture, muzejsko-galerijske ustanove, knjižnice, arhivi, turističke zajednice, ogranci Matice hrvatske i tako dalje, te
5. u obliku aktivnosti što ih pokreću i provode same škole prema svome nahodanju, primjerice skupljanje etnografskih predmeta u svrhu dekoriranja školskih prostora.

1. Izvannastavne etnografske skupine

Ovaj oblik izvannastavnih aktivnosti ima dugu tradiciju. Etnografske skupine najprikladniji su i najsustavniji oblik izvannastavnog upoznavanja učenika s etnografskom problematikom. U njima se okupljaju učenici koji pokazuju pojačana interes za tu problematiku.